

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Відповідність сучасним вимогам спортивної індустрії є важливим важелем формування підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері фізичного виховання та спорту. Аналіз показав, що нинішня підготовка тренерів з виду спорту потребує оновлення теоретичного складника, а також підвищення рівня практичної орієнтованості навчання. Для цього пропонується впровадження інноваційних методик навчання з огляду на інтереси та запити всіх учасників процесу підготовки фахівців.

Ключові слова: професійна компетентність, інноваційне навчання, міждисциплінарний підхід, модернізація освіти.

Abstract. Compliance with the modern requirements of the sports industry is an essential lever for forming highly qualified specialists in physical education and sports. The analysis has shown that the current training of sports coaches requires updating the theoretical component and increasing the level of practical orientation of training. To this end, innovative teaching methods should be introduced, considering the interests and needs of all participants in the training process.

Key words: professional competence, innovative teaching, interdisciplinary approach, modernization of education.

Вища освіта України зазнає значних перетворень. Це пов'язано із щораз більшою невідповідністю якості освіти сучасних вимогам галузі фізичного виховання та спорту. Професійна підготовка сучасних тренерів і фахівців галузі фізичного виховання потребує модернізації. Питання вдосконалення професійної підготовки тренерів знаходить відображення в сучасних наукових дослідженнях. Загалом, підготовку майбутніх фахівців у сфері фізичного виховання та спорту сприймають як цілісний процес формування, становлення та розвитку взаємовідносин між спортсменами та тренером протягом рухового навчання та тренування [1; 2]. Останнім часом саме орієнтація діяльності спортивного тренера на особистість розглядається як одна з провідних парадигмальних основ удосконалення професійної діяльності [3; 4]. Розвиваючи цей напрям професійного становлення майбутнього фахівця, слід говорити про необхідність формування «м'яких навичок» у тренерів протягом його підготовки.

Сутність професійної підготовки у сфері фізичної культури та спорту пов'язана з особливостями взаємодії в середовищі «людина –

людина» [5]. Розуміння цього має визначальне значення для розуміння практичних компонентів навчання фахівців. Саме практична складова частина підготовки спортивних тренерів зазнає найбільшої критики з боку учасників освітнього процесу та роботодавців [6; 7]. Спостерігається брак практико-орієнтованого навчального контенту в структурі підготовки фахівців, що негативно впливає на: процес входження молодих фахівців у професійну діяльність; розвиток практичних умінь та навичок для здійснення високоякісної професійної діяльності з урахуванням актуальних вимог до діяльності конкретних фахівців.

Освітня парадигма України спирається на компетентнісний підхід у навчанні майбутніх спеціалістів [8]. Професійна підготовка фахівців сфери фізичного виховання та спорту передбачає розвиток основних та додаткових компетентностей протягом часу навчання, що має забезпечити багатогранність структури вмінь та навичок здобувачів вищої освіти [9; 10]. Ігнорування або формальний підхід до визначення ключових компетентностей майбутніх тренерів з урахуванням специфіки професійної діяльності та вимог сучасної спортивної індустрії створює загрозу дисбалансу теоретичного та практичного складників освітнього процесу. Продовження дискусії в науковій літературі з цього приводу є додатковим свідченням обмеженого втілення компетентнісного підходу в підготовці фахівців сфери фізичного виховання та спорту [11; 12].

Окреслені проблемні питання підготовки майбутніх тренерів і фахівців сфери фізичного виховання та спорту зумовлюють пошук шляхів їх розв'язання. Важливо встановити, які саме складники освітнього процесу в закладах вищої освіти сфери фізичного виховання та спорту потребують удосконалення для якісного перетворення навчання майбутніх фахівців з урахуванням потреб сучасної спортивної індустрії [13].

Основою підготовки сучасного тренера в закладах вищої освіти є забезпечення сталості розвитку теоретичного знання та практики в професійній сфері, які знаходять відображення в структурному наповненні освітніх фахових програм. Їх регулярне оновлення з урахуванням результатів моніторингу особливостей провадження професійної діяльності дозволяє сформувати навчальний контент, що сприятиме формуванню структури компетентностей сучасного фахівця. До процесу оновлення освітніх програм бажано залучати роботодавців та керівників профільних організацій, кваліфікованих тренерів, провідних наукових дослідників у сфері спортивної педагогіки [6].

Професійна підготовка тренерів у закладах вищої освіти має орієнтуватися не лише на фундаментальні знання, але й сприяти пошуку шляхів удосконалення процесу підготовки спортсменів через

впровадження інноваційних технологій. Хибно вважати, що підготовка тренерів може зосереджуватися лише на наявних можливостях, ігноруючи умови, характерні для професійного спорту. З огляду на основи спортивного тренування майбутнім фахівцям слід сформувати розуміння потреби в постійному вдосконаленні знань та навичок через споживання і використання в професійній діяльності інноваційних технологій. З іншого боку, вивчення інновацій у тренувальному процесі сприятиме вдосконаленню освітніх програм з підготовки тренерів та фахівців сфери фізичного виховання та спорту [13].

Компетентнісний підхід, зокрема, пов'язаний з формуванням навичок, що дозволяють ефективно взаємодіяти з іншими учасниками професійного процесу. Орієнтуючись у підготовці тренерів як особистостей, здатних на ефективну взаємодію та розвиток власного образу, слід забезпечити в процесі навчання розвиток їхніх «м'яких навичок». Вони є неспецифічними щодо особливостей конкретного фаху галузі фізичного виховання та спорту, проте саме їх високий рівень сприяє ефективним комунікаціям фахівця як у соціумі, так і на робочому місці. Саме низька здатність до соціальної комунікації, недостатня гнучкість особистості під час розв'язання робочих питань часто є перешкодою професійного розвитку, зокрема і в міжнародній діяльності вітчизняних тренерів та фахівців сфери фізичного виховання та спорту [11].

Сприйняття професії тренера суто в контексті провадження педагогічної діяльності та віднесення підготовки спортсменів до сфери гуманітарних наук формує обмеженого фахівця. Представлення майбутньої професії лише крізь призму педагогічних принципів, яка доповнюється загальними знаннями з дисциплін медико-біологічного циклу, не дозволяє сформувати у фахівця цілісного уявлення про закономірності тренувального процесу у фізичному вихованні та спорті. Саме удосконалення освітніх програм підготовки тренерів з урахуванням міждисциплінарного підходу допоможе розв'язанню проблеми цілісності освітнього процесу. Це дозволить розробляти спеціалізовані курси, основу яких складатимуть ключові знання про закономірності процесу підготовки спортсменів з огляду на специфіку тренерської діяльності у вибраному виді спорту [13].

Урахування та залучення ресурсів, що є наявними під час формування програми навчання майбутніх тренерів дозволить забезпечити реальність освітнього процесу. Врахування індивідуального досвіду, поточної практичної діяльності поза закладів вищої освіти або ж орієнтація майбутніх тренерів на стажування та провадження професійної діяльності дозволить забезпечити повноту освітнього впливу як у навчальному

середовищі, так і поза ним. Це є важливим фактором посилення зв'язку між навчанням і практикою, який дозволяє розвивати критичне сприйняття реальної тренувальної або фахової діяльності та програмного навчального контенту. Низький рівень дослідницької компетентності являє собою значну перепону на шляху сталого розвитку фахівця протягом життя. Саме залучення в процесі здобуття освіти майбутніх тренерів до науково-дослідної роботи дозволить сформувати сприйняття професійної сфери як поля постійного пошуку можливостей удосконалення через застосування раціональних наукових методів. Це ж сприятиме формуванню у фахівців розуміння значення інноваційної діяльності для підвищення ефективності виробничих процесів [13].

Особистісно-орієнтоване навчання має включати діяльність щодо формування управлінських компетентностей. Діяльність тренера відбувається не сам на сам, а передбачає тісну комунікацію на рівні групи або команди спортсменів, тренерів, функціонерів й інших учасників процесу підготовки, зокрема батьків юних атлетів. Розвиток управлінських здібностей дозволяє майбутнім фахівцям сформувати комплекс «м'яких навичок», а також розвинути власний потенціал не лише як виконавця, а і як керівника [13].

Сучасний тренер мусить бути орієнтованим на сприйняття інновацій не лише як фактору поліпшення умов професійної діяльності, а також як можливості підвищити екологічність процесу підготовки спортсменів, спростити процеси комунікації, обліку та контролю. Самі інновації не можуть змінити процес підготовки, проте розуміння тренера щодо можливих переваг їх впровадження дозволяє критично сприймати його недоліки та шукати шляхи подальшого вдосконалення [13].

Означені напрями є не вичерпними щодо можливостей якісного перетворення підготовки майбутніх тренерів та фахівців галузі фізичного виховання у ЗВО. Проте вони змодельовані з урахуванням можливостей оперативного розв'язання окремих проблемних питань удосконалення підготовки фахівців, пов'язаних зі стратегічною модернізацією освітніх компонентів, без значних додаткових фінансових витрат.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. В., Пільова С. Г. Філософські аспекти успішної діяльності тренера. *Інноваційна педагогіка*. 2023. 57(1), С. 146–150.
2. Борейко Н., Юшко О., Азаренкова Л. Гуманістична спрямованість підготовки спортивного тренера. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2024. 3К(176), С. 123–127.
3. Тимошенко О. Особистісно зорієнтована підготовка тренерів з

футболу: технологія педагогічного дизайну. *Перспективи та інновації науки*. 2024. 3(37), С. 1–10.

4. Garcia Lopez L. M., Kirk D. Coaches' perceptions of sport education: A response to precarity through a pedagogy of affect. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2022. 27(4), P. 353–367.

5. Ребрина А. А. Особливості професійно-педагогічної діяльності тренера-викладача з виду спорту та його професійно-важливі якості. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2021. 9(140), С. 86–89.

6. Черненко С., Олійник О., Сорокін Ю., Коваль О. Характеристика освітнього процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2020. 36, С. 86–94.

7. Шамич О. М., Іваннікова Г. В. Аналіз методологічних та психолого-педагогічних аспектів фахової підготовки тренерів-викладачів фізичного виховання та спортивних педагогів. In *The 5th International scientific and practical conference "Progressive research in the modern world"* (February 1-3, 2023). BoScience Publisher, Boston, USA, P. 377–384.

2. Башавець Н. А., Федорищак Р. Л., Бондарович О. П., Овчарук В. В., Рубан А. К. Вдосконалення професійної компетентності тренерів різних видів спорту. *Вісник науки та освіти*. 2023. 8(14), С. 402–415.

3. Лаврентьев О., Крупеня С., Малинський І. Формування моделі професійної підготовки тренера з обраного виду спорту. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2021. 5(136), С. 58–61.

4. Шамич О. М., Іваннікова Г. В. Контент-аналіз професійної роботи тренерів-викладачів з фізичного виховання та спортивних педагогів. In *The 2nd International scientific and practical conference "Innovations and prospects in modern science"* (February 13-15, 2023). SSPG Publish, Stockholm, Sweden, P. 209–220.

5. Яшук С. М., Власенко С. О. Проблема формування професійно-педагогічної компетентності тренерів-педагогів у теорії й практиці вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць*. 2023. 1(92), С. 164–168.

6. Stone J. A., Rothwell M., Shuttleworth R., Davids K. Exploring sports coaches' experiences of using a contemporary pedagogical approach to coaching: An international perspective. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*. 2021. 13(4), P. 639–657.

7. Луценко І. М., Коновал Ю. М., Буренко М. С. Професійна підготовка тренерів та фахівців у галузі фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти України: сучасні підходи та виклики. *Академічні візії*. 2024. (37).